RZEŹBOTWÓRCZA DZIAŁALNOŚĆ MÓRZ

Działalność mórz zachodzi na wybrzeżu, które wyznacza zasięg działalności fal, prądów i pływów morskich.

Możemy wyróżnić:

- Wybrzeża wynurzone, które powstają w czasie regresji morza, na skutek wynurzania dna morskiego są płaskie, niskie i mają słabo urozmaiconą linię brzegową.
- Wybrzeża zanurzone, które powstają w czasie transgresji morza mogą być niskie, jeśli morze wkroczyło na teren nizinny, lub wysokie, jeśli zalało tereny wyżynne bądź górskie. Jeśli teren, na który wkroczyło morze miało bardzo urozmaiconą rzeźbę to linia wybrzeża będzie również bardzo urozmaicona (z dużą ilością zatok, wysp, półwyspów itp.)

Typy wybrzeży zanurzonych:

- **Dalmatyńskie** – powstaje przez zalanie łańcuchów górskich ułożonych równolegle do wybrzeża. Ma postać wielu podłużnych wysp ułożonych równolegle do wybrzeża.

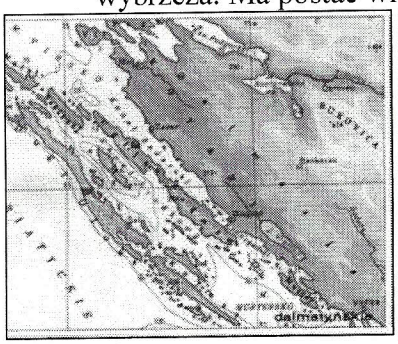

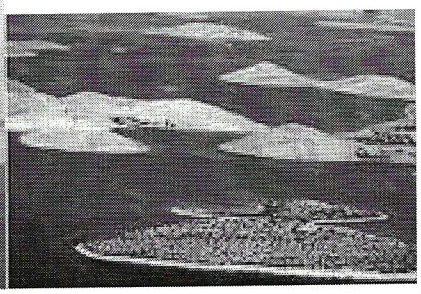

Wybrzeże Chorwacji

- **Riasowe** – powstaje przez zalanie łańcuchów górskich ułożonych prostopadle do wybrzeża. Ma postać długich, równoległych do siebie, palczastych półwyspów wcinających się w morze oddzielonych długimi zatokami. Np. Wybrzeże Bretanii we Francji, Peloponezu, Zachodniej Irlandii

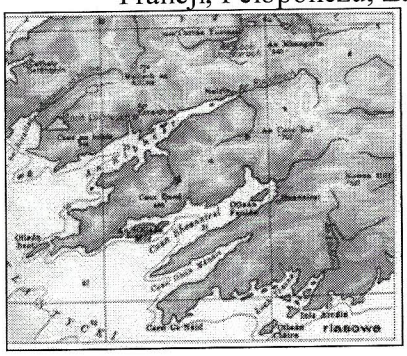

Widok z Pointe du Gruin
Bretania

Cap Sizun (Finistere)
Bretania

- **Limanowe** – powstaje na skutek zatopienia ujść rzecznych, które miały postać głębokich jarów. Taki zatoki są zamykane piaszczystymi kosami. Zamknięte zatoki nazywamy limanami. Ten typ wybrzeża występuje w zachodniej części Morza Czarnego.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

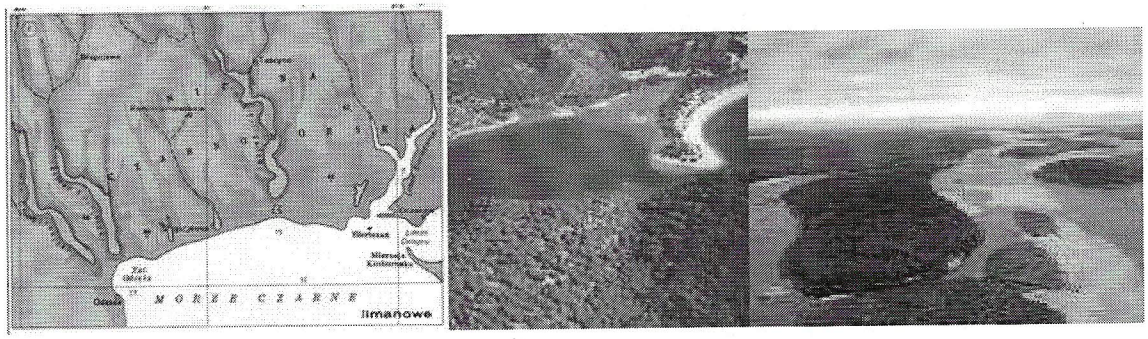

- **Fiordowe** – powstaje przez zalanie dolin U-kształtnych w górach. W ten sposób powstają fiordy – długie, wąskie, kręte i głębokie zatoki wcinające się głęboko w ląd. Ten ty wybrzeża np. występuje w Norwegii, na Wyspie Południowej w Nowej Zelandii (Fiordland)

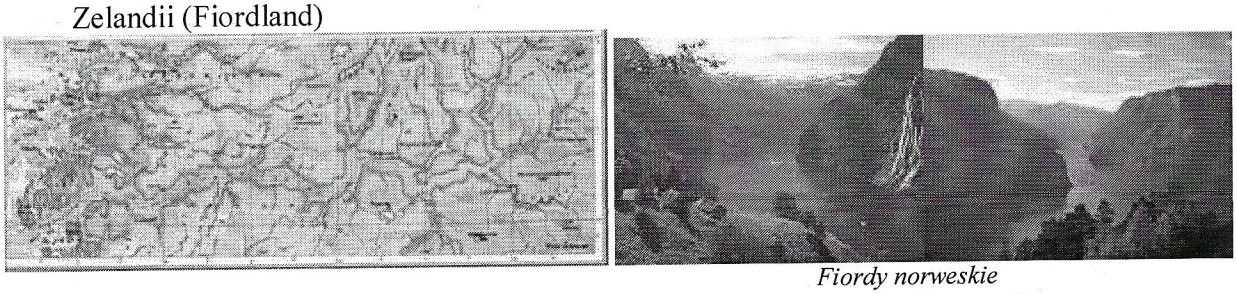

Fiordy norweskie

- **Szerowe (szkierowe)** – powstaje przez zalanie obszaru nizinnego z licznymi obniżeniami i wygładami lodowcowymi (obszaru z licznymi formami polodowcowymi na niżu). Ma postać tysięcy małych, skalistych wysepek. Występuje np. w południowej Szwecji i Finlandii.

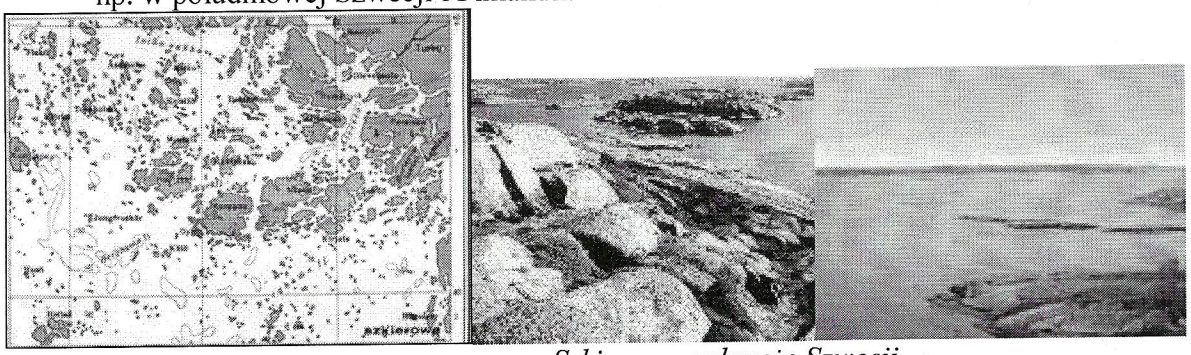

Szkierowe wybrzeże Szwecji

Działalność morza na wybrzeżu możemy podzielić na:

- Abrazję – działalność niszczącą morza, która zachodzi przede wszystkim na wybrzeżach wysokich, o głębokim dnie, gdzie fala przyboju z całą siłą uderza o skalną ścianę.

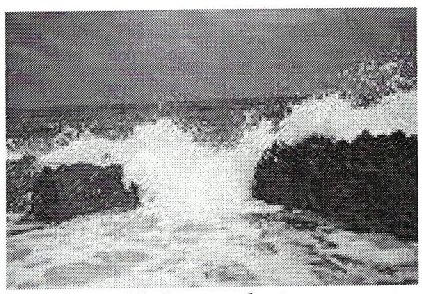

Fala przyboju

Wysokie wybrzeża tworzą strome ściany zwane klifem lub falezą.

Budowa wybrzeża klifowego

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

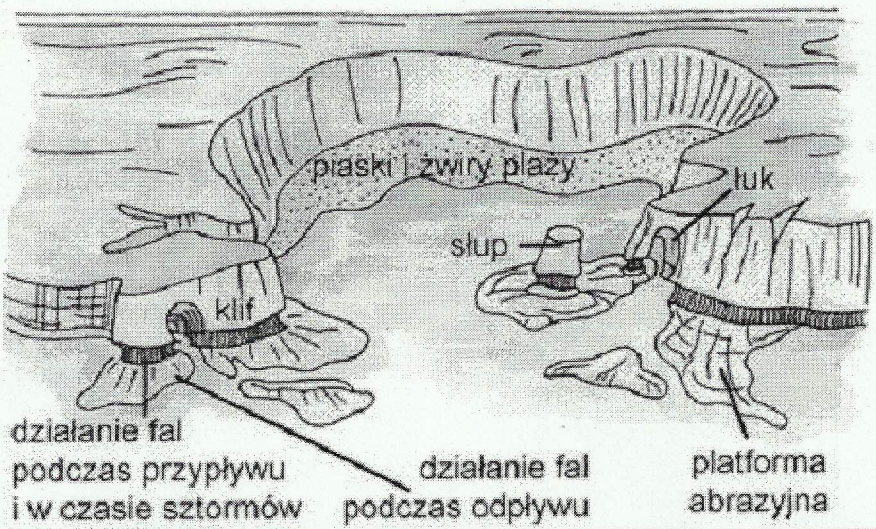

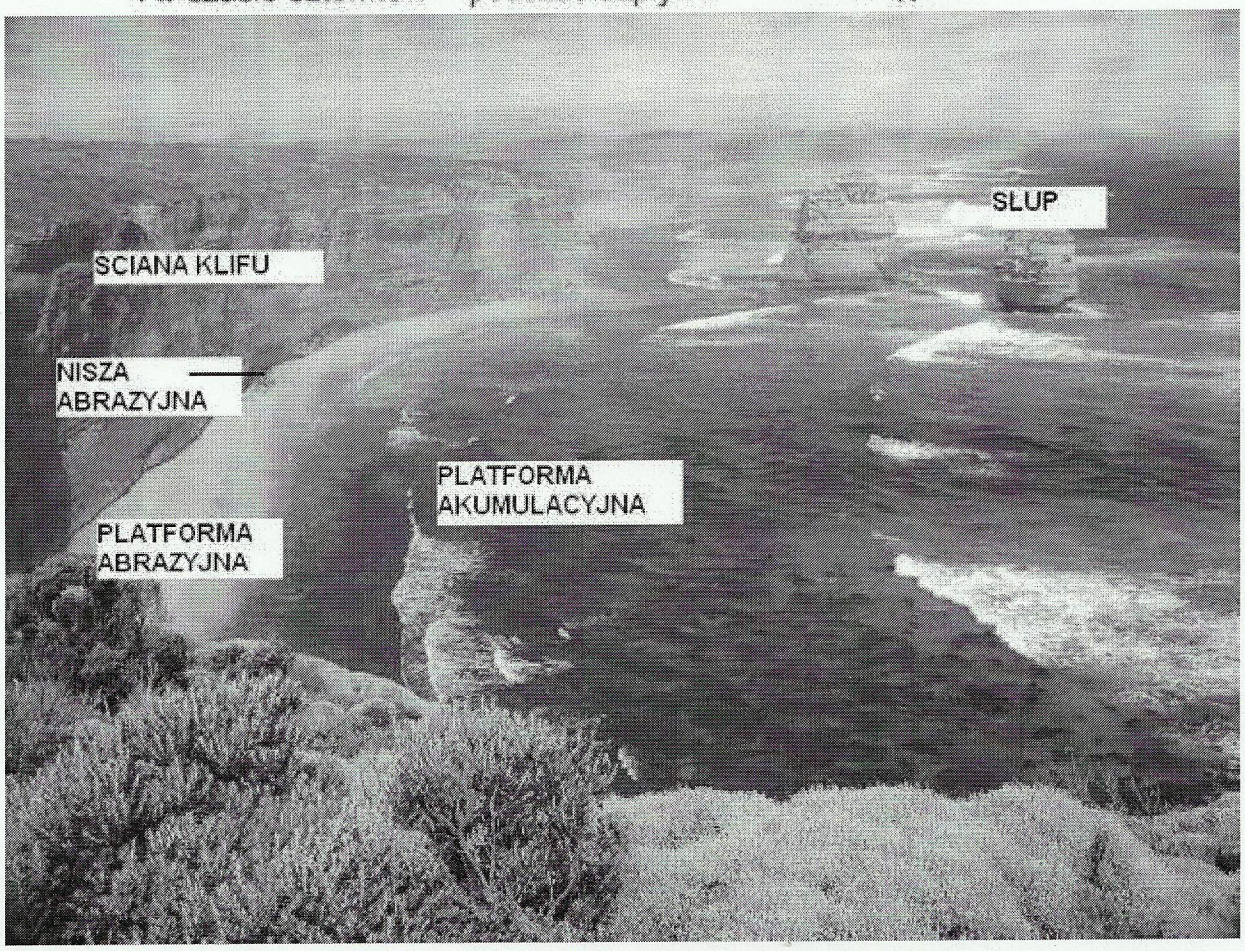

Do najsłynniejszych wybrzeży klifowych należą:
Klify Moheru (Irlandia), Klify Dover (WB), kredowe klify Rugii, Wybrzeże 12 Apostołów (Australia – powyżej). W Polsce wybrzeże klifowe występuje na Wyspie Wolin oraz w okolicach Gdańska

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

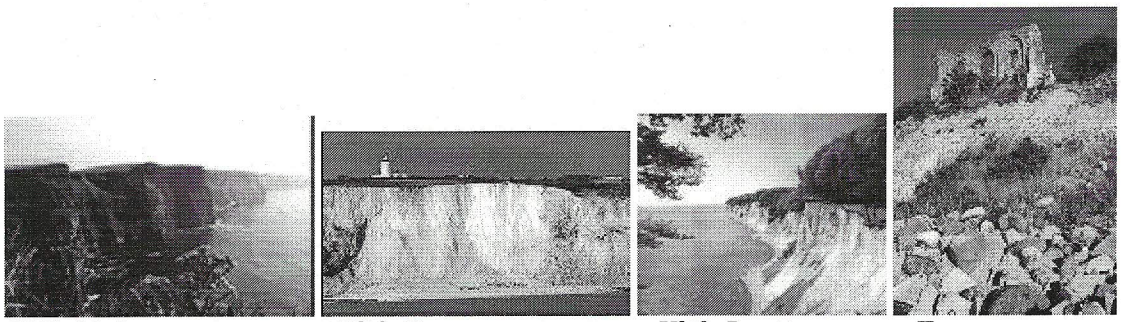

Klify Moheru *Klify Dover* *Klify Rugii* *Trzęsacz*

- Akumulacje – działalność budującą morza, która zachodzi przede wszystkim na wybrzeżach niskich.

Typowym elementem wybrzeża niskiego jest plaża, która obejmuje obszar pomiędzy maksymalnym zasięgiem fal sztormowych a najniższym poziomem morza. Plaże powiększają się, gdy fale przynoszą piasek i zostawiają go tam.

Budowa wybrzeża niskiego

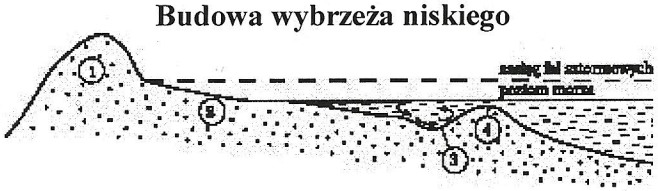

1. wydma
2. plaża
3. rynna
4. wał brzegowy (rewa)

Typy wybrzeży niskich

- **Wybrzeże mierzejowe** – powstaje, gdy fale działają ukośnie do brzegu lub, gdy wzdłuż brzegu płynie prąd przybrzeżny, który usypuje piaszczysty wał zwany mierzeją. Mierzeje zamykają zatoki przeistaczając je najpierw w zalewy a następnie w jeziora przybrzeżne. Ten typ wybrzeża występuje w Polsce

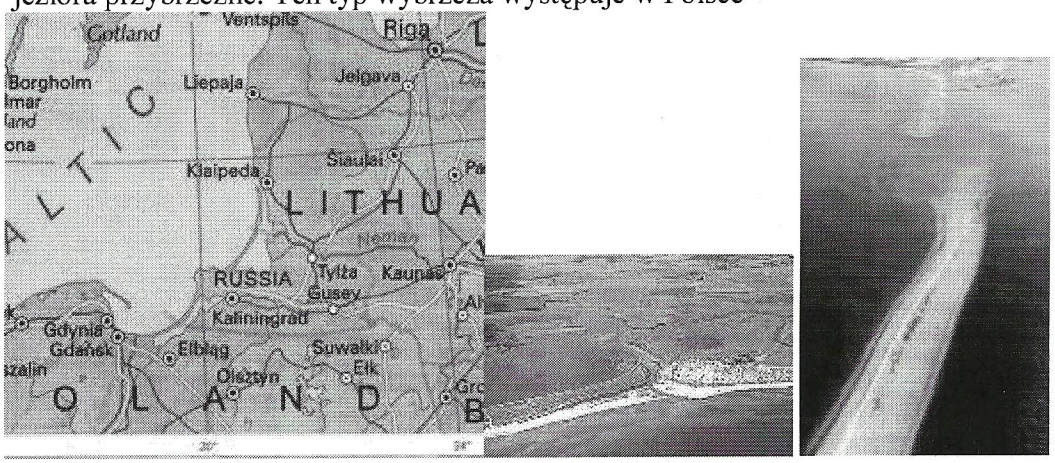

- **Wybrzeże lagunowe** – powstaje na obszarach pływowych na skutek wynurzania się wałów brzegowych (powstaje lido), które odcinają zatokę (lagunę). Rzeki wpadające

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

do laguny niosą materiał, który powoduje jej zabagnienie. Powstaje dużo wysepek. Taki typ wybrzeża powstaje np. w Wenecji

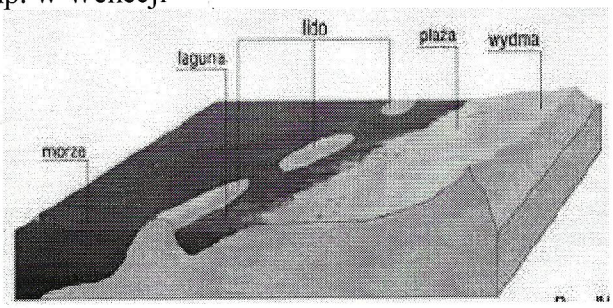

Wenecja (zdj.sat)

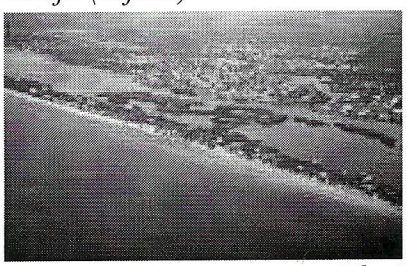

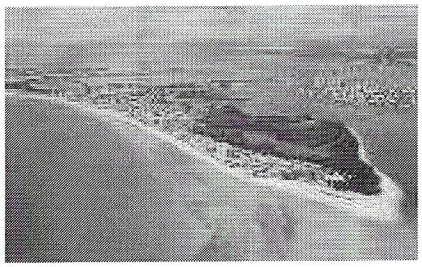

Florida Key

- **Wybrzeże deltowe** – powstaje na obszarach ujściowych rzek, które zmieniają ukształtowanie wybrzeża poprzez budowanie delty. Ten typ może powstawać tylko wtedy kiedy rzeka uchodzi do płytkiego zbiornika, przy braku prądów wynoszących osady. Takie wybrzeże powstaje przy ujściu Amazonki czy Gangesu.

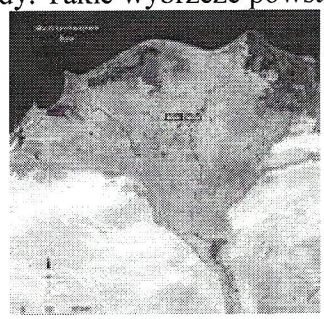

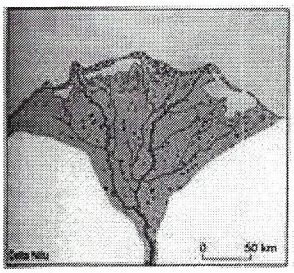

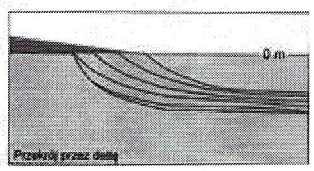

Delta Nilu

- **Wybrzeże namorzynowe (mangrowe)** – powstaje w strefie tropikalnej, na płaskim wybrzeżu porośniętym namorzynami, na którym występują pływy morskie. W czasie przypływy drzewa znajdują się pod wodą a miedzy korzeniami gromadzą się osady. Roślinność chroni brzeg przed działalnością fal.

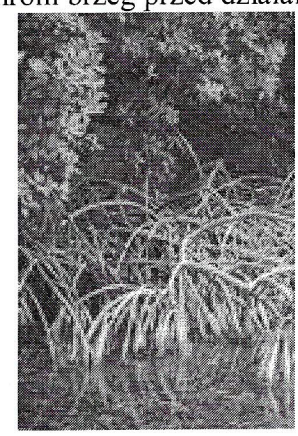

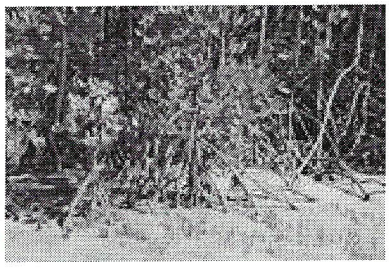

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

- **Wybrzeże koralowe** – powstają w wodach ciepłych mórz przy udziale koralowców. Żyjątka te budują rafy ze szkielecików wapiennych. Możemy wyróżnić:
    - rafy barierowe ciągnące się wzdłuż wybrzeża w płytkich ciepłych wodach. Fale rozbijają się o rafy dzięki czemu brzeg jest chroniony. Najsłynniejszą tego typu rafą jest Wielka Rafa Koralowa, ciągnąca się wzdłuż Półwyspu Jork w Australii, uznawana za jeden z cudów świata.

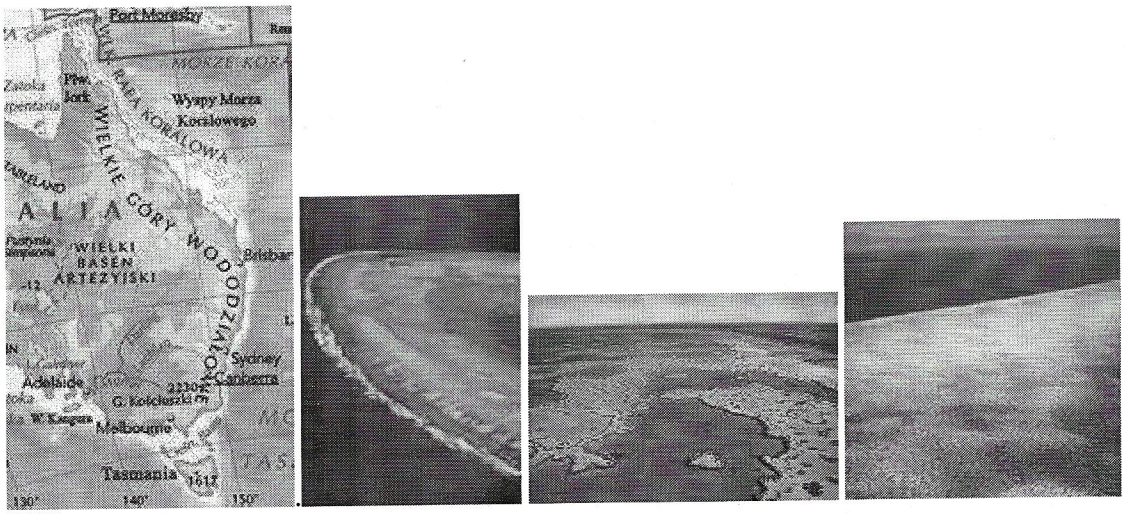

Wielka Rafa Koralowa

    - atole koralowe – powstają wokół podwodnych gór, na ogół wulkanów. W ciepłych wodach kolonie koralowców osiadają i rozwijają się na zboczach wulkanu (góry). W miarę upływu czasy kolonia rozrasta się i na powierzchni pojawia się rafa w formie pierścienia dookoła wyspy (wulkanu). Akwen wodny miedzy rafa a wyspa nosi nazwę laguny. Po pewnym czasie wyspa „znika" pod wodą.

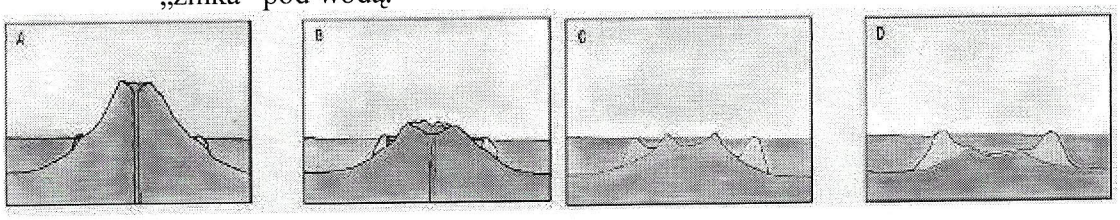

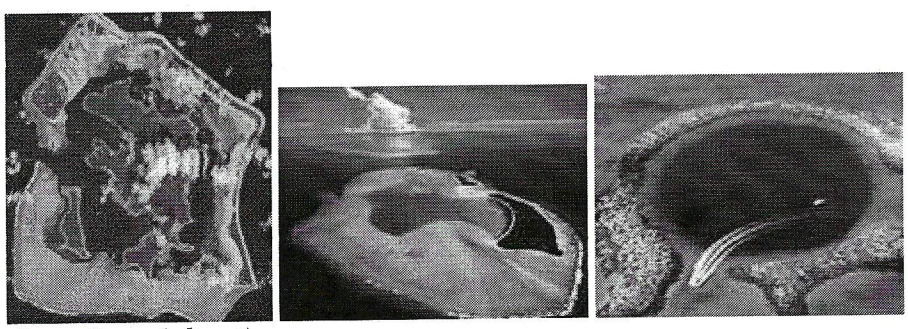

Bora Bora (zdj.sat)

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com